

TÜRK BÜTÇE SİSTEMİ İLE AZERBAIJAN VE RUSYA BÜTÇE SİSTEMLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI İNCELENMESİ

Geliş Tarihi (Received Date) 09.01.2019
Kabul Tarihi (Accepted Date) 14.01.2019

Saadat İBRAHİMOVA¹

Özet

Bütçe belirli bir zaman süresini kapsayan finansman plan olup, hükümetin mali planı, başka bir deyişle, hukuki açıdan gelirlerin toplanmasına ve giderlerin yapılmasına izin ve yetki veren kanun, ekonomik açıdan ise çok önemli bir maliye politikası aracıdır. Türkiye, Azerbaycan ve Rusya bütçe alanında değişimlere giden ülkeler arasındadırlar ve bu anlamda yapılan değişiklikler çalışmamızın araştırma kapsamına dahildir, öyle ki, çalışmamızda yapılan değişiklikler sonrasında bütçe sistemlerinin karşılaştırılması, farklı ve ortak yönleri belirlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bütçe, Türkiye, Azerbaycan, Rusya.

COMPARATIVE INVESTIGATION OF THE TURKISH BUDGET SYSTEM AND AZERBAIJAN AND RUSSIAN BUDGET SYSTEMS

Abstract

The budget is a financing plan that covers a certain period of time; the government's financial plan, in other words, is a law that permits and authorizes the collection of revenues from the legal point of view, and is a very important financial policy tool. Turkey, are between Azerbaijan and countries, leading to changes in the Russian budget areas and is included within the scope of our research studies changes made in this regard, so that the comparison of the budget system after changes made in our study, is determined different and common aspects.

Key Words: Budget, Azerbaijan, Turkey, Russia.

GİRİŞ

Bütçe belirli bir dönemde gerçekleşmesi öngörülen gelir ve harcamaları içeren, devlet harcamaları ile gelirlerini ayrıntılı biçimde gösteren, belli bir dönem için harcamaların yapılmasına ve gelirlerin toplanmasına izin veren hukuksal bir belgedir. Devlet bütçesi devletin esas mali planıdır ve maksatı devlet dairelerinin fonksiyonlarını yerine yetirmek için gerekli olan ve ülkenin ekonomik, sosyal ve diğer problemlerinin hall olması için maddi vesaitlerin toplanılması ve uygulanmasıdır.

Bu kapsamda "Türk bütçe sistemi ile Azerbaycan ve Rusya bütçe sistemlerinin karşılaştırmalı incelenmesi" başlıklı bu çalışmada Türk, Azerbaycan ve Rusya bütçe sistemlerini ayrı-ayrı inceleyeceğiz, bütçe hakkı, bütçe ilkeleri, bütçe yapısı, stratejik plan ve bütçe denetimi açısından Türk bütçe sistemi ile Azerbaycan ve Rusya bütçe sistemlerinin karşılaştırmalı incelenmesini yapacağız.

1. TÜRK, AZERBAIJAN VE RUSYA BÜTÇE SİSTEMLERİ

1.1. Türk Bütçe Sistemi

Türkiye'de geçmişte bütçe tabiri yerine, "muvazene (denge) defteri" ya da "muvazene-i umumiye (genel denge)" tabirleri kullanılmış, ancak 1864'den itibaren "muvazene-i umumiye" tabirinin yanı sıra "bütçe" tabiri de kullanılmaya başlanmış, daha sonra "bütçe" tabiri 1876 tarihli Kanuni Esasi'de (Anayasada) yer almış ve dilimize iyice yerleşmiştir.

Türk bütçe sisteminin tarihsel gelişimini incelerken bütçe sistemini iki yere: Osmanlı dönemi ve Cumhuriyet dönemine ayırıp incelemek gerekiyor.

Osmanlı anayasası Türk bütçe sistemine bütçe hakkını getirmiş ama bu anayasa bütçe hakkını zayıflatabilecek bir takım hükümler de taşımaktaydı. Anayasaya göre meclis hükümetin bütçe tasarısını reddettiği takdirde padişah duruma el koyarak meclisi feshedebilecekti ve süresi bitmiş eski

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Anabilim Dalı, saadet85ibrahimova@gmail.com, 05462188589

bütçelerin uygulanma süresi bir yıl daha uzatılabilecekti, padişah kararname çıkararak kendini meclisin yerine koyabilecekti.

Modern anlamda ilk bütçeler II. Meşrutiyet döneminde hazırlanmaya başlanmıştır. Modern anlamda bütçe özelliği taşıyan ilk bütçe 1845 yılında alınan bir karardan sonra hazırlanan 1262 mali yılı bütçesidir. Bu tarihten sonra birkaç yıl istisna her yıl bütçe hazırlanmıştır. Tanzimat yönetimince başlatılan ve daha sonra II. Abdülhamid ile İttihat ve Terakki dönemlerinde de sürdürülen mali reformlar, modern malî yapının doğmasını sağlamıştır. Böylece istisna ve imtiyazların yaygın olduğu ve tesadüfi vergi düzenine dayalı olarak elde ettiği gelirlerini çeşitli kişi kurum ve gruplarla paylaşmak zorunda kalan bir devletin yerini; ödeme gücü olan herkesi vergilendirmeye ve bu gelirlerin giderek daha büyük bir bölümünü kontrol etmeye çalışan merkezi bir devlet almıştır. (Şahin, 2013: 856)

Türkiye’de bütçe hakkının ve modern bütçe müessesesinin tam anlamıyla yerleşmesi Cumhuriyet döneminde gerçekleşmiştir. (Şahin, 2013: 866) 1924 Anayasası’nda bütçe hakkına daha ayrıntılı yer verilmiştir ve bu anayasa TBMM’ye, bütçenin incelenmesi ve onayı gibi geniş görevler yüklemiştir. 1924 Anayasası’ndaki bu düzenlemeler bütçe hakkının tam ve açık ifade etmiştir ve bütçe ile ilgili olarak vergilerin kanuniliği ilkesi, devlet mallarının bütçe dışında harcanamayacağı, bütçe kanununun geçerliliğinin bir yıl olduğu gibi hükümler de getirilmiştir. Türkiye’de bütçe hakkı 1924 Anayasası ile birlikte tanınmış olmasına rağmen bütçenin 1927 yılında yayımlanan 1050 sayılı Kanun ile beraber çağdaş bir anlama bürünmüştür ancak bütçe hakkı ileri bir şekilde 1961 Anayasasıyla belirlenmiştir ve 1973 yılına kadar uygulanan bütçede, klasik bütçe anlayışı sergilemiştir.

1927 yılında kabul edilen 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu, 2003 yılında kabul edilen ve 2006 yılından itibaren de tüm hükümleriyle uygulamaya sokulan 5018 sayılı “Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu (KMYKK)’na değin ülkemizin ilk mali anayasası olma ünvanını korumuştur. (Ergen, 2013: 98)

5018 sayılı “KMYKK” mali reform sürecinin omurgasını oluşturmakla birlikte, Türk kamu mali sisteminin dönüşümünde diğer birçok düzenleme ile birlikte gerçek bir anlam kazanmıştır.

5018 sayılı Kanun, mali yönetim ve kontrol sistemimizin yapısını ve işleyişini yeni bir anlayışla ele almak suretiyle sistemin temel esaslarını düzenlemekte; kamu bütçelerinin hazırlanma, uygulanma ve kontrol işlemlerinin nasıl yapılacağını, mali işlemlerin muhasebeleştirilmesini ve raporlanmasını şekillendirmektedir. Bu kanun ile kamu kaynaklarının etkin ve verimli bir şekilde kullanılması, çok yıllık ve performans dayalı bütçe sistemine geçilmesi, mali yönetim ve kontrol görev ve yetkisinin ilgili idarelere devredilmesi, mali saydamlık ve hesap verebilirlik ilkesinin öngörülmesi, kamu harcamalarında iç ve dış denetimin düzenlenmesi yanında bütçe ve muhasebe uygulamalarında birlik ve bütünlük sağlanması yönünde temel düzenlemeler yapılmıştır. (Kesik, 2005: 96)

5018 Sayılı “KMYKK” ile şeffaflığın ve hesap verebilirliğin güçlendirilmesi, mali disiplinin ve bütçe uygulamalarında etkinliğin sağlanması, hedef-sonuç odaklı bir mali yönetim anlayışının benimsenmesi ve kaynak tahsisi sürecinde etkinliğin sağlanması amaçlanmıştır. Ayrıca bu kanunla, çağdaş bir iç kontrol ortamının tesisi ve sistem odaklı bir denetim anlayışının geliştirilmesi ile dış denetim sisteminin güçlendirilmesi hedeflenmiştir. (Ergen, 2013: 99)

1.2. Azerbaycan Bütçe Sistemi

Azerbaycan Cumhuriyetinin bütçe sisteminin içeriği: 1) devlet bütçesi ve bütçedışı devlet fonlarının bütçelerinden; 2) Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nin bütçesi, yerel bütçeler (yerel özüidareetme kurumlarının bütçeleri) ve maksatlı bütçe fonları. Yerel bütçelere 66 ilçe, 78 şehir, 14 şehir ilçeleri, 1606 belediye (aynı zamanda 261 kasaba) bütçeleri dahildir. (Memmedova, 2018: 242)

Nahçıvan ÖC'nin bütçesi Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası ve Nahçıvan ÖC'i Anayasa'sı ile, "Bütçe sistemi hakkında" Azerbaycan Cumhuriyeti kanunu ve diğer kanunlarla belirleniyor. (Zeynalov ve Hüseyinov, 2006: 123)

Bütçe sistemi hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti kanunu Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Anayasa'sından, "Bütçe sistemi hakkında" kanundan, her bir bütçe yılı için kabul edilen devlet bütçesi hakkında kanundan, diğer kanunlardan ve normatif-hukuki kararnemelerden, aynı zamanda

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin taraftarı olduğu uluslararası sözleşmelerden ibarettir.(Ataşov ve Novruzov ve İbrahimov, 2014: 229)

"Bütçe sistemi hakkında" ilk kanun 1 Aralık 1992 yılında kabul edilmiştir. 2 Haziran 2002 yılında ikinci "Bütçe sistemi hakkında" kanun imzalanmıştır. Halen kullanılan "Bütçe sistemi hakkında" kanun 1 Ocak 2003 yılından itibaren geçerlidir, bu kanun sayesinde devlet kurumları vasıtasıyla devletin ve belediyelerin görevlerini yapmaları için yeterli mali araçların toplanılması ve kullanılması sağlanıyor.

Azerbaycan Cumhuriyeti bütçe sisteminin faaliyeti bazı prensiplere dayanıyor. Bütçe yapılandırılması zamanı bu prensiplere dayanmak mutlakdır. "Bütçe sistemi Hakkında" Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu'nda bütçe sisteminin iki prensipi – tekli ve özgür olma prensipleri belirlenmiştir. Bu prensipler bir kural olarak üniter devletler için karakteriktir. (Ataşov vd., 2014: 230)

1.3. Rusya Bütçe Sistemi

Rusya Federasyonu bütçe sistemi, ülkenin esas fonksiyonlarının hayata geçirilmesi için ülkenin mali sisteminin milli gelirin dağılımını sağlayan esas parçasıdır. Rusya Federasyonu bütçe sistemi daima yenileniyor.

2004 yılından bu yana ülkede bütçe reformları devam ediyor. (Kudrina, 2012: 218) Rusya Federasyonu Bütçe kanunununa göre Rusya Federasyonu bütçe sistemi Rusya Federasyonu devlet sisteminde ekonomik ilişkileri tanzim ediyor. Rusya Federasyonu bütçe yapısı Rusya Federasyonu Anayasa'sına göre belirleniyor.

Rusya Federasyonu Bütçe kanununun 10. maddesine göre Rusya bütçe sistemine aşağıdakiler aittir:

- Rusya Federasyonu devlet bütçesi ve devlet bütçedışı fonlarının bütçeleri;
- Rusya Federasyonu vatandaşlarının bütçeleri ve bölgesel devlet bütçedışı fonların bütçeleri;
- Yerel bütçeler ve aynı zamanda:
- Belediyelere ait bölgelerin bütçeleri, şehir etrafı bütçeler, Moskova ve Sankt-Petersburg şehir içi bütçeleri;
- Şehir ve köy bütçeleri

Rusya Federasyonu bütçe hakkının menbalarına: Rusya Federasyonu Anayasası, Rusya Federasyonu Bütçe kanunu ve Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı ve Rusya Federasyonu yönetim daireleri tarafından belirlenen diğer kararlar aittir.

Rusya Federasyonu bütçe hakkı katılımcıları aşağıdakilerdir:

- Devlet, tam olarak Rusya Federasyonu, yerel, bölgesel yöneticiler;
- Devlet ve devletin yerli daireleri;
- Devlet ve belediye daireleri;
- Vatandaşlar

2. TÜRK BÜTÇE SİSTEMİ İLE AZERBAJYCAN VE RUSYA BÜTÇE SİSTEMLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI İNCELENMESİ

2.1. Bütçe Hakkı Açısından Karşılaştırılması

Türkiye Cumhuriyeti'nde bütçe hakkı, halk adına, halkın seçtiği Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne verilmiş ve gelirlerin toplanması ve giderlerin yapılması hususları kanuna dayandırılmıştır.

Yürütme organı tarafından hazırlanan bütçe yasa tasarısının yasama organınca görüşülüp onaylanması, bütçe uygulamalarının aynı organ tarafından izlenerek uygulama sonuçlarının denetimini içeren "bütçe hakkı" kavramı Türkiye'de ilk defa 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile Türk kamu mali yönetim hukukunda açıkça ifade edilmiştir.(Bağlı:41)

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bütçe hakkının esasını Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası, "Bütçe sistemi hakkında" Azerbaycan Cumhuriyeti kanunu ve diğer kanunlar teşkil ediyor. Bütçe hakkı Azerbaycan Cumhuriyeti bütçe sisteminin, bütçe gelir ve harcamalarının bölüştürülmesini,

devlet daireleri ve belediyelerin bu konuda yetkilerini, bütçe prosedürü ve devletin bütçe alanında tüm faaliyetini oluşturan normların toplamıdır.

Rusya Federasyonu'nda bütçe hakkı Federal Meclis, iki meclisten oluşan (Devlet Duması ve Federasyon Konseyi), Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı, Rusya Federasyonu hükümeti vasıtasıyla hayata geçiriliyor.

Sonuç olarak her üç ülkede bütçenin yasal dayanağı Anayasadır ve her üç ülkede bütçe kanunla düzenlenmektedir ve ülke Cumhurbaşkanı ve hükümet bütçe hakkı katılımcıdır.

2.2. Bütçe İlkeleri Açısından Karşılaştırılması

Bütçe ilkeleri; bütçenin hazırlanması, görüşülüp onaylanması, uygulanması ve denetimine ilişkin aşamalarında göz önünde bulundurulması gereken kurallardır. Bu ilkelerin her biri, bütçenin mali ve sosyo-ekonomik fonksiyonlarının başarısı ve etkinliği bakımından büyük önem taşımaktadır.(Bülbül, 2018: 72)

Türkiye bütçe sisteminde bütçe ilkeleri 5018 sayılı KMYKK'ya göre belirleniyor.

Azerbaycan Cumhuriyeti bütçe sisteminin ilkeleri bunlardır: Bütçe sisteminin tekliği, bütçe sistemi seviyeleri arasında gelir ve harcamaların bölünmesi, farklı seviyelerdeki bütçelerin özerkliği, bütçenin dengelenmesi, bütçe gelir ve harcamalarının ve bütçedışı fonlarının bütçelerde tam şekilde gösterilmesi, bütçe kaynaklarının etkili kullanılması, bütçenin hakikiliyi, bütçenin şeffaflığı.

Rusya Federasyonu bütçe sisteminin ilkeleri bunlardır: RF bütçe sisteminin tamlığı, bütçelerin bağımsızlığı, RF bütçe sisteminin bütçeleri arasındaki gelir ve giderlerin ayrılığı, RF belediyelerinin bütçe haklarının eşitliği, gelir ve harcama kaynaklarının tam olarak yansıtılması, bütçenin dengelenmesi, bütçe kaynaklarının verimli kullanılması, bütçenin şeffaflığı, bütçenin güvenilirliği, bütçe kaynakları kullanımının hedeflenmesi.

Her 3 ülke açısından bütçe ilkelerinin ortak yanı bütçenin tamlığı, şeffaflığı, güvenilirliği, gelir ve harcamaların tam olarak yansıtılması ve kaynakların verimli kullanılması büyük önem taşıyor ve bütçenin hazırlanması, görüşülüp onaylanması, uygulanması ve denetimi aşamalarında bu ilkeler özellikle göz önünde bulunduruluyor.

2.3. Bütçe Yapısı Açısından Karşılaştırılması

Devletlerin bütçe yapıları onların siyasal yapıları ile birebir ilişkilidir. Bütçe yapısı ülkenin bütçe sistemini, bütçe faaliyetini, bütçeler arasındaki ilişkileri belirliyor. Bütçe yapısının esasını bütçe sistemi teşkil ediyor.

Türkiye Cumhuriyeti üniter bir ulus devletidir, belirli bir ulus tarifi içerisinde toplumun şekillendiği devletlere üniter ulus devlet denir. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin siyasi yapısı üniter, Rusya Federasyonu'nun siyasi yapısı ise federaldir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin yapısı üniter olduğu için ve 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'na uygun olarak bütçe türlerini aşağıdaki gibi sınıflandırmak mümkündür: Merkezi Yönetim Bütçesi, Sosyal Güvenlik Kurumu Bütçesi, Mahalli İdareler Bütçesi.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bütçe yapısı onun devlet yapısı ile belirleniyor ve Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası ile tespit ediliyor. Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa'sının 7. maddesine göre Azerbaycan devleti demokratik, hukuki, üniter cumhuriyettir. Azerbaycan Cumhuriyeti bütçe sistemi: Azerbaycan Cumhuriyeti devlet bütçesi; Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti bütçesi; Belediye bütçelerinden oluşmaktadır.

Rusya Federasyonu'nun federal devlet olması sebebiyle, devlet bütçesi federal bütçedir ve devlet bütçesi Rusya'nın bütçesi (federal bütçe) ve Rusya Federasyonu'nun kurucu kurumlarının bütçeleri olarak belirlenmektedir. Devlet bütçesi (federal) federal bir yasa şeklinde onaylanıyor. Federal bütçeden sağlanan fonlar, onaylayan federal yasaya uygun olarak kullanılıyor.

2.4. Stratejik Plan Açısından Karşılaştırılması

Birçok gelişmiş ülkede yıllık bütçe süreçleri stratejik çok yıllık çerçeveye taşınmaktadır ki, Türkiye, Azerbaycan ve Rusya Federasyonu da bu ülkeler arasındadır.

Türkiye'de orta vadeli program ile uyumlu olarak, gelecek üç yıla ilişkin toplam gelir ve gider tahminleri ile birlikte hedef açık ve borçlanma durumu ile kamu idarelerinin ödenek teklif tavanlarını içeren ve Cumhurbaşkanı tarafından onaylanan orta vadeli mali plan uygulanıyor.

Azerbaycan'da bütçe projesi hazırlanırken bir sonraki yıla ait bütçe projesinden ilave onu takip eden 3 yıl için de orta vadeli bütçe tasarısı da hazırlanıyor.

Rusya Federasyonu'nun da orta vadeli bütçe projesi mevcuttur öyle ki, devlet bütçesi, bir sonraki mali yıl ve planlama dönemi olmak üzere üç yıllık süre için hazırlanıp onaylanıyor. Belediye bölgesinin taslak bütçesi, bir yıl (bir sonraki mali yıl için) veya üç yıl (bir sonraki mali yıl ve planlama dönemi) için bir yıllık bir süre için hazırlanıp onaylanıyor. Kentsel, kırsal bir yerleşimin taslak bütçesi, bir yıl (bir sonraki mali yıl için) veya üç yıllık bir dönem (bir sonraki mali yıl ve planlama dönemi) için kentsel ve kırsal yerleşimin temsilci organının belediye hukuki düzenlemesine uygun olarak hazırlanıp onaylanıyor.

Sonuç olarak her üç ülkede orta vadeli bütçe projesi mevcuttur ve bu orta vadeli bütçe projeleri gelecek 3 yılı kapsamaktadır.

2.5. Bütçe Denetimi Açısından Karşılaştırılması

Türkiye'de bütçe denetimi Anayasa ve 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ve Sayıştay Kanunu esas alınarak yapılmaktadır. Türkiye'de bütçe denetimi 3 aşamadan: idari, yasama ve yargı aşamalarından ibarettir. Bütçe denetimi sırasında yasama organınca yürütmeye verilen gelir toplama ve harcama yapma yetkisinin verilen sınırlar dahilinde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği inceleniyor.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde bütçe denetimi usulleri Maliye Bakanlığı tarafından Anayasaya uygun olarak düzenleniyor ve sırasıyla, mali kontrol, ilk (ön) kontrol, cari denetleme ve son kontrol şeklindedir.

Rusya Federasyonu Devlet Bütçesi Denetimi 3 aşamadan oluşmaktadır: ön denetim, operasyonel analiz ve takip.

SONUÇ

Türk bütçe sistemi ile Azerbaycan ve Rusya bütçe sistemlerinin karşılaştırmalı incelenmesi isimli çalışmada her üç ülkenin bütçe sistemlerini inceleyip karşılaştırdıktan sonra belli oluyor ki, her üç ülke bütçe sistemlerinin ortak ve farklı yönleri bulunmaktadır.

Bütçe yapısı açısından Türkiye ve Azerbaycan bütçe yapısı üniter, Rusya bütçe yapısı ise federaldir. Bütçe ilkeleri açısından her üç ülke bütçe sisteminde, bütçe kaynaklarının etkili kullanılması, bütçenin şeffaflığı, bütçenin güvenilirliği büyük önem taşıyor. Bütçe hakkı açısından her üç ülkede bütçe hakkı Millet Meclisine verilmektedir. Stratejik plan açısından her üç ülkede orta vadeli mali plan uygulanmaktadır ki, her üç ülkede bütçe tasarısı ile birlikte gelecek üç yıla ilişkin bütçe planı da hazırlanmaktadır.

Bütçe denetimi açısından her üç ülkenin bütçe denetimleri birbirinden büyük farklılık gösteriyor öyle ki, Türkiye'de iç denetim olarak yapılan harcama sonrası denetim mevcuttur ancak Azerbaycan'da ön veya ilk kontrol sadece harcama öncesi denetimi kapsamaktadır, ayrıca Azerbaycan'da bütçenin uygulanması sürecinde yapılan mali işlemlerin ve muhasebe kayıtlarının Maliye Bakanlığının Devlet Hazine Organı tarafından gerçekleştirilen cari denetim uygulaması mevcuttur, Türkiye'de ise bu muhasebe sistemiyle gerçekleştiriliyor. Ayrıca Türkiye'de iç kontrol sistemi mevcuttur ki, bunun vasıtasıyla sistemin kendisini denetleyen bir sistem mevcuttur, Azerbaycan'da ise bu sistem mevcut değil. Rusya'da ise tamamen farklı denetim sistemi mevcuttur ve Azerbaycan'da olduğu gibi denetim sistemini denetleyen iç kontrol sistemi yoktur.

KAYNAKÇA

- Ataşov, B., & Novruzov, N., & Ibrahimov, E. (2014). Maliye Nezeriyesi, Bakü.
- Bağlı, M. S. Teorik ve Tarihsel Açıdan Bütçe hakkı, Yasama Dergisi, Sayı.20, ss. 39-77.
- Bülbül, D., (2018). Devlet Bütçesi (Teori, Politika ve Uygulama), Turhan Kitabevi, Ankara.
- Ergen, Z. (2013). Kamu Mali Yönetiminde Yeniden Yapılanma: Muhasebe-i Umumiye Kanunundan 5018 Sayılı Kanuna Bütçe Ve Harcama Usullerinde Dönüşüm, Ekonomi Bilimleri Dergisi, Sayı.1, ss. 93-115.
- Kesik, A., (2005). 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu Bağlamında ve AB Sürecinde Türk Kamu İç Mali Kontrol Sistemi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.
- Kudrina, A. L., (2012). Bütçe ve Bütçe Sistemi, Moskova.
- Memmedova, E. (2018). Maliye, Bakü.
- Şahin, H. (2013). Osmanlı Bütçe Sisteminin Tekamülü, 1839-1922, Akademik Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, Sayı.2, ss. 853-868.
- Zeynalov, V., Hüseyinov, A., (2006). Devlet ve Belediye Maliyesinin Problemleri, Tahsil, Bakü.